

Křížek, František

In memoriam Antonu Gnirs (1873-1933)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1973-1974, vol. 22-23, iss. E18-19, pp. 351-352

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109118>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Máme tedy před sebou další (v pořadí skutečně vyšších teprve třetí) hotový svazek z pětadvaceti plánovaných svazků Husových sebraných spisů. Můžeme říci, že je to edice vzorná, což je třeba cenit tím více, že byla nad jiné pečlivá, pracnější i o to, o co je text co do obsahu jednotvárnější a nenápadnější: Passio rozhodně neoplývá reformními myšlenkami a polemickým zápalem. Ukazuje však, jak Hus začínal svou dráhu reformního kazatele a reformátora a tvoří nejen formálně, ale i podle vnitřní logiky součást jeho velkého díla.

Jana Nechutová

In memoriam Antonii Gnirs
(1873—1933)

Jest slušné a spravedlivé připomenout si v tomto roce záslužnou a objevnou činnost jednoho z předních novodobých archeologů, vzešlých z našich zemí, kterému se dostalo netekaných možností objevovat stopy římské činnosti na území států, v nichž žil a působil. Je totiž tento rok dvojím životním výročím pro tohoto badatele.

Prof. Dr. Antonín Gnirs se narodil 18. ledna 1873 v Zateci, takže jsme si v roce 1973 připomněli 100. výročí jeho příchodu na svět. A poněvadž jeho život skončil 10. prosince 1933 v Lokti, bylo tomu 40 let, co zemřel.

Gnirs započal svou vědeckou dráhu po pražských universitních studiích knihou „Das östliche Germanien und seine Verkehrswege in der Darstellung des Ptolemäus. Ein Beitrag zur Geographie des Altertums“, Praha 1898. Předpoklady pro ni mu dalo jeho školení v klasičtí filologii, dějepise a zeměpise. To byly také předměty, jimž vyučoval jako středoškolský profesor, když v roce 1899 nastoupil na někdejší c. a k. nižší reálce rakouského námořnictva v Pole. Odcházel tam s přáním, aby se mohl věnovat práci v oboru, pro nějž rodná země neměla materiálních předpokladů. Ty mu mohla poskytnout jen půda klasičtá, jakou byla Istrie, tehdy výzkumy vlastně skoro ještě nedotčená. A před jejími břehy čekal na svého objevitele antické minulosti tehdy se teprve rodící ostrovní ráj mocnářství, ostrov Brioni.

Antonín Gnirs se na svém jižním působišti pustil do práce s mladickým zápalem, plným touhy a očekávání. A byla to práce cilevědomá, která proto nesla záhy bohaté plody. Úsilí nezůstalo nepovšimnuto centrálními úředními místy ve Vídni a tak už v roce 1901 byl Gnirs Centrální komisí pro ochranu památek pověřen úkoly badatelskými a Prof. Otto Benndorf mu svěřil funkci zástupce rakouského archeologického ústavu pro jižní Istrii a kustoda státních antických sbírek v Pole. (Tato činnost vedla po letech k napsání průvodce „Pola. Ein Führer durch die antiken Baudenkmäler und Sammlungen“, Vídeň 1915). V únoru 1902 byl nato Gnirs jmenován konservátorem Centrální komise. V roce 1903 byly Gnirsovi umožněny studijní cesty po Itálii, Řecku a Malé Asii. Následující leta byla vyplněna bohatou objevitelskou činností. Rok 1909 mu přinesl jmenování ředitelem reálky v Gorici, kde bylo nutno vyrovnávat se se složitými otázkami národnostními, jak ani jinak nebylo možno v kraji, kde se stýkaly různé jazyky a vyhraněné národnostní proudy. Tam se dostal Gnirs i k badatelské práci archivní a k uměleckým památkám až do 16. století, takže k dosavadním funkcím přibýlo v roce 1912 i zemské konservátorství pro Přímoří a za války potom, v roce 1915, i pro Korutany a Kraňsko. Závěrem úřední činnosti bylo v roce 1916 jmenování vládním radou a konečně v roce 1919 povolání do mezinárodní komise pro příměří ve Vídni.

To je suchý a zběžný výčet úředních funkcí během 20 let pobytu na jihu. Ale za nimi stála usilovná práce badatelská, věnovaná otázkám osídlení, staveb pro zásobování vodou, stáletému kolísání úrovně mořské hladiny, antickým písemným zprávám o Istrii, uměleckohistorickým studiím a především výkopům. Pod rukama Gnirsovými vystupovala stále jasněji ze země římská Colonia Pietas Iulia Pola, její opevnění, její hroby, ulice, divadlo doby Augustovy, Capitolium, okolí amfiteátru, mithraeum, stavby starokřesťanské, stále podrobnější topografie antického města, ale i období jejího castelleru.

Nemenší péči, ale myslím větší lásku, věnoval Gnirs Brionům, které krátce předtím podnikavost Paula Kupelwiesera dovedla přeměnit ze smrti připadlé pustiny v rajský ostrov. Gnirsovo dlouholeté přátelství s tímto majitelem ostrova umožnilo podnikat výkopy, které odhalovaly luxusní i hospodářské villy bohatých a podnikavých Římanů ve Val Cateně, Val Bandonu, stejně jako pozdně římské opevnění a basiliku ve Val Madonně. K tomu se družily i objevy staveb villy rustiky na obou březích kanálu mezi pevninou a ostrovy i hrněčských dšlen, stejně jako stavebních pozůstatků na západním pobřeží Istrie směrem severním. Tak promluvily římsko-hellénistické villy se svými chrámy, portiky, přístavišti, takže bylo možno předložit studie o římských villách, kterým zůstává trvale jejich hodnota objevná.

Je samozřejmé, že v zemi jako je Istrie, nebylo možno pomíjet ani prehistorická období poloostrova i Brionů. Shrnutí těchto prací přinesla však až doba po návratu do rodné země v knize „Istria praeromana“, Karlovy Vary — Lipsko 1925.

Velký zájem Gnirsův našly i stavby starokřesťanské v jižní Istrii a jejich vztah k římským sídlištím, jedinečná skříňka na relikvie z chryselefantiny z 5. století, stejně jako konstantinovské basiliky v Aquileji, basilika u Vistra i basilika Eufraasiova v Parenzu. Neopomíjel však ani stavby středověké.

Když pak skončila I. světová válka a monarchie rakousko-uherská se rozpadla, odcházel Gnirs od nedokončených prací domů do Čech s nadějí, že bude moci souhrnně zpracovat to, co tak bohatě zase vrátil světu a čím tolik obohatil vědění o překrásné zemi Histerské, kde je nepřehledné bohatství památek od pravěku přes úsvit dějin a rozkvět země pod vládou Říma až do dob benátských. Ale tyto naděje se nespínily a tak Gnirs začal pracovat v jiném prostředí o tom, co bylo dosažitelné a co tvořilo jeho životní prostředí. Jsou to práce historické, týkající se západního českého pohraničí, Chomutovska, Karlových Varů, Loktu, Chebu, Františkových Lázní, Mariánských Lázní, Teplé a jejich okolí i Hanse Heilinga atd. K slunnému jihu svých mladých let se vracel jen výjimečně, jakoby ve stresu a resignaci.

Jistě nečekaně i pro Gnirse přišla možnost vrátit se i doma k výkopům římských staveb. Byl v roce 1925 přidělen Čsl. státnímu archeologickému ústavu v Praze, aby se věnoval limitnímu bádání na Moravě a Slovensku a protohistorii západních Čech. A tak na sklonku svého života mohl poprvé v našich zemích odkrývat stopy římské stavební činnosti na domáckí půdě, což až do té doby a v té podobě bylo spíše odkazováno do říše snů a fantasií. Jako osvědčenému a zkušenému badateli byl Gnirsovi svěřen výkop římské vojenské stanice na Mušově a ve Stupavě. Bylo to opravdové štěstí, že to byl právě Gnirs, kdo zjišťoval podobu stanice mušovské. Je velmi poučné pročitat Gnirsovy svědomité zápisy o výkopných kampaních, dovidat se od jeho rodiny o tom, co zjišťoval i v okolí. Smutek však působí nepochopitelná skutečnost, že za těch málem 50 let, jež uběhla od tak významného objevu, nedovedli odpovědní představitelé archeologie dokončit výkopy na Mušově nebo zjistit, zda stanice stupavská, prokopávaná za poslední války V. Ondrouchem, byla skutečně prozkoumána úplně, a jak vypadalo její okolí. Obě tyto výkopy Gnirsovy zůstanou trvalou jeho zásluhou a památkou na jeho neúnavnou a hodnotnou činnost i v rodném kraji. Gnirsovy výkopy zahájily řadu dnes už úspěšných výzkumů římských lokalit v Československu, na Slovensku, jež odkryly doklady pronikání Říma na naše území. Ve spojení s těmito prvními římskými výzkumy Gnirs se věnoval i výkladu itineráře tažení M. Aurelia na naše území, a to podle reliéfu sloupu Markova, otázkám římské okupace našich zemí, předpolí dunajského limitu, sídla Maroboduva i topografii země Markomanů.

Toto všecko podává jasný obraz o bohaté činnosti života syna české země německé národnosti, kterému bylo dopřáno podstatně rozšířit poznání života v době římské jak na jihu na klasičtější půdě X. regionis Italiae tak v předpolí římského limitu na Dunaji. Byla to práce poctivá, dobře udělaná a odvedená, takže právem dosáhla uznání řadou členství různých vědeckých institucí, jako Rakouského archeologického ústavu ve Vídni od r. 1902, Société archéologique française v Paříži od r. 1906, Německého archeologického ústavu od r. 1921, Čsl. státního archeologického ústavu v Praze od r. 1925 a jiných učených společností.

A nakonec krátkou osobní vzpomínku na lidskou laskavost Antonína Gnirse, že dovedl trpělivě a přátelsky poradit mladému začínajícímu člověku, který stejně jako on si zamiloval kouzelnou zemi histrijskou i brionský ráj, když se obíral otázkami agri Parentini.

Gnirs zůstal až do smrti věrný své lásce k Histrii, jak ji projevovalo už jeho ex libris s motivem z prvního nálezů istrijského, fragmentu mosaiky s břechtanovými snítkami, a jak jeho život a práce byly spjaty se zemí, v níž tak početně působil. Jí byl zasvěcen tak, že možno použít o něm v obměně dedikace antického oltáře, nalezeného v této zemi:

ANTONIVS GNIRS HISTRIAE TERRAE V . S . L . L . M .

František Křížek